

УДК 811.111 ' 255.4

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.1\(48\).259817](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.1(48).259817)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (на матеріалі роману С. Фрая “The Hippopotamus”)

Романюк С.Г.

старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольський державний університет
<https://orcid.org/0000-0003-0267-4191>

Лучина С.М.

асистент кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольський державний університет
<https://orcid.org/0000-0002-4756-2874>

Стаття присвячена розглядові особливостей функціонування емотивної лексики в художньому тексті на прикладі роману Стівена Фрая “The Hippopotamus” та способів її відображення в українському перекладі. Визначено, що емотивна лексика в художніх творах може виконувати комунікативну, експресивну та прагматичну функції, завдяки яким створюється психологічний портрет персонажа, подається емоційна інтерпретація світу, зображеного в тексті, розкривається внутрішній емоційний світ образу автора. Авторами дослідження запропоновано власну класифікацію емотивної лексики, яку поділено на власне емотиви (афективи та конотативи), емотивні десигнати (лексика, що називає емоції) та емотивні дескриптори (лексика, що описує емоції). Проаналізовано використання емотивної лексики в романі Стівена Фрая “The Hippopotamus”, яку було виявлено в тексті твору у кількості 2093 одиниць. Встановлено, що найпродуктивнішим видом емотивної лексики у творі є власне емотиви – 1113 одиниць, з яких афективи складають 552 одиниці, а конотативи – 561 одиницю. Визначено, що емотиви найчастіше виражають емоційний стан персонажів, передають їх ставлення до оточуючих людей, предметів та явищ, а також слугують у якості мовленнєвої характеристики персонажів. Виявлено, що передача власне емотивів в українському перекладі потребує використання таких перекладацьких прийомів, як заміна, опущення, модуляція, калькування, диференціація значення, цілісне перетворення, генералізація, конкретизація. Встановлено, що менш продуктивними видами емотивної лексики в романі “The Hippopotamus” є емотивні десигнати та емотивні дескриптори (612 та 368 одиниць відповідно), які у тексті вказують на спосіб протікання почуттів персонажів, пояснюють читачеві причини їх виникнення або вказують на причину, результат, непряму ознаку емоції, а також слугують в якості мовленнєвої характеристики протагоніста. Виявлено, що продуктивними прийомами при перекладі емотивних десигнатів та дескрипторів є заміна частин мови та членів речення, диференціація значення, перестановка та цілісне перетворення.

Ключові слова: емотивна лексика, емотивність, перекладацькі трансформації, художній текст.

FUNCTIONING OF THE EMOTIVE VOCABULARY IN BELLES- LETTRES TEXTS AND ITS TRANSLATION INTO UKRAINIAN (based on the novel “The Hippopotamus” by Stephen Fry)

Romaniuk S.

senior lecturer, Mariupol state university

Luchyna S.

teaching assistant, Mariupol state university

The article deals with the features of emotive vocabulary functioning in belles-lettres texts as demonstrated on the example of Stephen Fry's novel "The Hippopotamus" and ways of its rendering in the Ukrainian translation. It is determined that emotive vocabulary in belles-lettres works can perform communicative, expressive and pragmatic functions, which create a psychological portrait of a character, provide an emotional interpretation of the world depicted in the text, reveal the inner emotional world of the author's figure. The authors of the research propose their own classification of emotive vocabulary, which is divided into emotives proper (affectives and connotatives), emotive designators (vocabulary which nominates emotions) and emotive descriptors (vocabulary which describes emotions). The use of emotive vocabulary in Stephen Fry's novel "The Hippopotamus" in the amount of 2093 units has been analysed. It is established that the most productive type of emotive vocabulary in the work are emotives proper - 1113 units, of which affectives constitute 552 units, and connotatives constitute 561 units. It is determined that emotives most often express the emotional state of the characters, convey their attitude to other people, objects and phenomena, as well as serve as a speech characteristic of the characters. It is established that the rendering of emotives proper in Ukrainian requires the use of such translation techniques as substitution, omission, modulation, calque, differentiation of meaning, integral transformation, generalization, concretization. Less productive types of emotive vocabulary in "The Hippopotamus" are found to be emotive designators and emotive descriptors (612 and 368 units, respectively), which indicate in the text the way the characters experience their feelings, explain to the reader the reasons for their occurrence, or point to the cause, the result, an indirect sign of emotion, as well as serve as a speech characteristic of the protagonist. It is found that productive techniques for the translation of emotive designators and emotive descriptors are the substitution of parts of speech and members of the sentence, differentiation of meaning, permutation and integral transformation.

Key words: emotive vocabulary, emotivity, translation transformations, belles-lettres text

Вступ. Науковці почали активно звертати увагу на слова, що мають емоційне значення в середині 20-го сторіччя (Ш. Баллі (1961), І. Гальперін (1958), В. Виноградов (1971)), однак окремо категорію емотивності почали вивчати тільки з середини 70-х років. Першими зарубіжними вченими, що досліджували категорію емотивності стали А. Вежбицька (1999), Б. Волек (1987), Дж. Ейтчисон (1987), Г. Діллер (1992), що зосередили увагу на ролі, яку відіграє мова в процесі номінації та інтерпретації емоцій. Серед вітчизняних вчених найбільший внесок у визначення категорії емотивності та класифікацію емотивних одиниць, а також дослідження специфіки функціонування емотивної лексики в художньому тексті зробили В. Шаховський (2012), Л. Бабенко (1989), Н. Лук'янова (1986), Л. Піотровська (1993), Н. Красавський (1995), В. Вілюнас (1976) та ін. Особливу актуальність наразі має дослідження емотивної лексики в художніх творах, оскільки, як зазначає В. Шаховський, емоції отримують найбільшу репрезентацію саме в художній літературі, тому що в ній зосереджені «емоційні ситуації міжособистісного людського спілкування, іменування емоцій, засоби їх мовного/мовленнєвого/текстового вираження та опису, тілесної емоційної поведінки та її вербалізації, різні засоби моделювання емоцій та емоційних маніпуляцій» (Шаховський, 2008: 11).

Актуальність даної роботи обумовлена тим, що досі ніхто з вітчизняних вчених не розглядав емотивну лексику в творах Стівена Фрая та не досліджував особливостей її перекладу.

Мета дослідження – визначити особливості функціонування емотивної лексики в художньому творі на прикладі роману С. Фрая «The Hippopotamus» та проаналізувати її відображення в перекладі українською мовою. Оскільки на даний момент не існує офіційного українського перекладу твору, усю емотивну лексику розглянуто на матеріалі перекладу роману, виконаному С. Лучиною.

Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити такі **завдання**: визначити особливості та засоби вираження емотивності в художньому творі; дослідити частотність використання у англomовному художньому творі різних лексичних груп у якості емотивної лексики; обґрунтувати вибір перекладацьких стратегій та трансформацій, що можуть бути використані у кожному окремому випадку при перекладі твору українською мовою.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**, як компонентний аналіз, за допомогою якого визначено семантику емотивних одиниць; контекстуальний аналіз, за допомогою якого встановлено, чи здатна кожна окрема лексична одиниця набувати емотивного відтінку значення в даному контексті; кількісний аналіз, за допомогою якого визначено найбільш та найменш частотні типи емотивної лексики в романі; компаративний аналіз, за допомогою якого порівняно особливості функціонування емотивних одиниць в оригінальному тексті та у перекладі.

Результати та обговорення. На думку Л. Бабенко, емотивний текст представлений двома рівнями – рівнем персонажа і рівнем автора. «Цілісний емотивний зміст передбачає обов'язкову інтерпретацію світу людських емоцій. В образах персонажів можна виявити безліч емотивних смислів. Сукупність емоцій у тексті (в образі персонажа) – своєрідна динамічна безліч, що змінюється в міру розвитку сюжету та відображає внутрішній світ персонажа в різних обставинах, у відносинах з іншими персонажами» (Бабенко, 1989: 124). Таким чином, через емотивну лексику можна зрозуміти людську психіку і внутрішній стан людини, вона допомагає пояснити, розкрити і зрозуміти сутність людської особистості персонажа твору (Шаховський, 2008: 192-193).

В цілому, в художньому тексті для опису внутрішніх переживань героїв можуть використовуватися різні засоби, наприклад, інтонаційні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні, лексичні. Однак, провідна роль у розкритті емоційних станів персонажів належить саме останнім, оскільки вони допомагають втілити не тільки конкретний авторський задум, а й індивідуально-авторську концепцію світу в цілому, в тому числі і уявлення про емоційний світ людини (Бабенко, 1989: 121).

В. Шаховський виділяє наступні функції емотивної лексики в художньому тексті: комунікативна; емотивна та експресивна; прагматична. Реалізація кожної з функцій дозволяє вирішити в художньому творі наступні завдання: створення психологічного портрета персонажа, подання емоційної інтерпретації світу, зображеного в тексті (як з боку героїв, так і з боку автора),

його оцінка, виявлення внутрішнього емоційного світу образу автора, а також естетичний вплив на читача твору (Шаховский, 2008: 203).

Особливо важливою функцією емотивної лексики є прагматична, оскільки, як зазначає В. Кудашина, за допомогою саме певної прагматичної установки автор твору допомагає читачеві інтерпретувати текст, створити додаткові асоціації, дати емоційну оцінку подій та повідомляє важливу інформацію (Кудашина, 2006).

Важливість особистісного, індивідуального аспекту у відображенні авторського задуму відзначається також В. Виноградовим. Він визначає прояв авторського ставлення як «концентроване втілення суті твору, що об'єднує всю систему мовних структур...» (Виноградов, 1971: 94). Відбувається суб'єктивізація, тобто перенесення фокусу сприйняття дійсності з об'єктивного на суб'єктивний. В такому випадку суб'єктом мовлення може бути не тільки автор, а й оповідач та різні персонажі, які уособлюють образ автора в рамках самого твору (Виноградов, 1971).

Як було зазначено вище, провідну роль втілення емотивності в художньому тексті відіграють лексичні засоби. І. Гальперін запропонував наступну класифікацію пластів лексики, що можуть використовуватися для створення емотивності, якою вирішено послуговуватися в цьому дослідженні:

1. Загальна літературно-книжна лексика.
2. Функціональна літературно-книжна лексика (поетизми, лексичні архаїзми, іноземні слова та варваризми, неологізми).
3. Загальнолітературна розмовна лексика.
4. Нелітературна розмовна лексика (сленг, жаргонізми, вульгаризми).

Окреме місце в системі емотивної лексики займають вигуки, під якими ми розуміємо особливий розряд слів, які не мають предметно-логічного значення, а мають тільки емоційне значення (Гальперин, 1958: 115). Емотивні вигуки виражають певні емоції суб'єкта в зв'язку з різними подіями. В їх основі лежить миттєва загальна емоційна (негативна або позитивна) реакція на навколишню дійсність (вербальний або невербальний стимул) (Голуб, 2010: 78).

В своїй роботі ми пропонуємо наступну класифікацію емотивної лексики:

- I. Власне емотиви:
 - а) афективи (слова з емотивною семантикою в статусі значення, що виражають емоційний стан мовця – лайлива лексика, вигуки);
 - б) конотативи (слова з емотивною семантикою в статусі додаткового значення, що передають емоційне ставлення мовця до предмета номінації або його ознак) (Шаховский, 2012: 27).
- II. Емотивні десигнати (слова, що називають емоції).
- III. Емотивні дескриптори (лексичні одиниці, що описують емоції, вказують на причину, результат, непрямую ознаку емоції) (Бабенко, 1989: 5).

Усього у тексті роману “The Hippopotamus” виявлено 2093 емотивні лексичні одиниці, з них власне емотиви складають 1113 одиниць (53,2%),

емотивні десигнати – 612 одиниць (29,3%), емотивні дескриптори – 368 (17,57%).

Найчисельнішим видом емотивної лексики, що зустрічається у творі є власне емотиви, до яких ми відносимо афективи (552 одиниці) та конотативи (561 одиниця).

У тексті роману С. Фрая «The Hippopotamus» афективи виконують свою головну функцію: виражають емоційний стан персонажів (e.g. *You were supposed, in that tradition, either to clutch your head and groan 'Uh-oh, too many Martinis,' or to gurgle, hiccup and ask the barman for another and another, all on account of how Doris Day doesn't understand you.* (Fry, 2004: 276) – *За цією традицією, ти або хапаєшся за голову та стогнеш: "Ой-йой, переборщив з мартіні," або булькаєш, гикаєш та просиш бармена налити ще й ще, а все тому, що Доріс Дей тебе не розуміє.*) або їхнє суто емоційне ставлення до оточуючих їх явищ, речей або людей (e.g. *He wouldn't remember of course, because they never do, but it was I who discovered the little prick in the first place.* (Fry, 2004: 13) – *Він це, звичайно, не пам'ятав, тому що вони ніколи не пам'ятають, але саме я відкрив цього недоумка, коли він тільки починав.*). Через це вони використані здебільшого у главах з оповіддю від першої особи. У другій, шостій та частково в третій та п'ятій главах, де оповідь ведеться від третьої особи, вони задіяні найменше та тільки у прямій мові. Таким чином, афективи не тільки вказують на емоційний стан персонажів, а й також виконують роль їхньої мовленнєвої характеристики.

Найпоширенішим видом афективів, використаних у тексті, є *вульгаризми*, представлені у кількості 229 одиниць (41,4%). Їх було перекладено або прямими відповідниками в українській мові, або за допомогою прийому *генералізації*, під яким ми розуміємо «заміну одиниці вихідної мови, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням (Бархударов, 1975: 213)». Особливо широко такий прийом використано при перекладі вульгаризмів, що містять слово *fuck*, у тих реченнях, де більш точний переклад таких виразів ми вбачали не автентичним для української мови: *'And I suppose you want the name of the parents of the girl too, so you can fuck up two families at once, is that it?'* (Fry, 2004: 342) – *"Гадаю, вам потрібні також імена батьків дівчинки, щоб напаскудити одразу двом родинам, так?"*

В окремих випадках такі вирази замінені на вставні фрази: e.g. *'I'm a poet for fuck's sake, not a treasury official.'* (Fry, 2004: 108) – *"Я поет, тряся йому, а не скарбник."* або перекладено за допомогою *евфемізмів*, під якими ми розуміємо «нейтральні за змістом та емоційній «навантаженості» слова або описовий вираз, який зазвичай використовується в текстах і публічних висловлюваннях для заміни інших слів і виразів, що вважаються непристойними або недоречними» (Academic.ru): e.g. *But now I've said just about everything there is to be said, most of it inconsequential to a degree, I'm mongrel-bitch tired and my fist cannot form letters any more, so fuck off, my darling, and leave me alone.* (Fry, 2004: 98) – *Але тепер, коли я сказав майже все, що можна сказати, більшість з чого, до певної міри, неістотно, я втомився як остання*

псина і мій кулак вже не може формувати літери, тому **відскребись**, моя люба і залиш мене в спокої.

Окрім вульгаризмів, в якості лайливих виразів у тексті також виступає сленг у кількості 13 одиниць (2,3%). В деяких прикладах, як і у випадку з вульгаризмами, при перекладі таких одиниць було вирішено вдатися до прийому генералізації: e.g. *The punter, I suppose, is not to be reminded that there is a working world going on outside, lest he start to feel guilty about **pissing it away**.* (Fry, 2004: 10) – Гадаю, там не прийнято нагадувати клієнту, що зовні хтось продовжує працювати, аби він не почав відчувати провину за те, що **розтринькує** свій час. Так, вираз *piss away* було передано як *розтринькувати* аби уникнути вживання більш грубого слова, якому він відповідає в перекладі.

Найлегшими для перекладу афективами виявилися вигуки, які представлені у тексті у кількості 187 одиниць (33,8%), оскільки всі використані в тексті одиниці мають відповідники в мові перекладу. Треба відзначити, що для найпоширеніших у тексті вигуків *oh* та *ah* відповідники є варіантними, а тому в деяких випадках один і той самий вигук перекладено різними відповідниками в залежності від комунікативної ситуації. Наприклад, у реченні ‘*Oh, come off it, Tedward, you know perfectly well what I’m talking about.*’ (Fry, 2004: 353) – “**Ой**, та годі тобі, Тедварде, ти чудово розумієш, про що я кажу.” вигук *oh* виражає роздратування удаваною наївністю співбесідника, а у прикладі ‘*Oh, Ted, you wonderful man!*’ *She tugged at my sleeve like a child.* (Fry, 2004: 360) – “**Ох**, Тед, ти чудова людина!” Вона по-дитячому смикнула мене за рукав. Його використано вже для відображення радості та захвату.

Однак, у деяких випадках вигуки в українському перекладі ми вбачаємо зайвими та не автентичними, тому при перекладі таких вигуків було вирішено вдатися до прийому *опущення*, під яким ми розуміємо «усунення семантично надмірних елементів вихідного тексту (Бархударов, 1975: 226-230)». Так, в прикладі ‘*Oh be quiet, all of you!*’ *she stormed.* ‘*You just don't see, do you?*’ (Fry, 2004: 372) – “Та замовкніть ви всі!” бушувала вона. “Ви ж просто не розумієте” надмірний для української мови вигук *oh* опущено, а емоційний відтінок фрази передано за допомогою підсилювально-видільної частки *та*.

Загальнолітературна розмовна лексика, що використана у творі в якості афективів у кількості 120 одиниць (21,7%), здебільшого представлена емоційно забарвленими звертаннями, які перекладено варіантними відповідниками без додаткового використання перекладацьких трансформацій. Проте, у деяких випадках при перекладі таких одиниць використано зменшувальні суфікси, такі як *-к-* та *-еньк-*: e.g. ‘*Wendy Whisky is becoming offended by your inattentions, dear.*’ (Fry, 2004: 295) – “Венді Віскі починає ображатися через те, що ти приділяєш їй так мало уваги, **дороженький**.” Це обумовлено потребою відобразити індивідуальну манеру мовлення персонажу.

Конотативи, тобто слова з емотивною семантикою в статусі додаткового значення, представлені у тексті роману 561 одиницями. Конотативи у романі використовуються здебільшого для емоційної характеристики або передачі емоційного ставлення до певних явищ, речей або людей (e.g. ‘*This is one of the*

most revolting rooms I've ever stood in in all my life.' (Fry, 2004: 27) – “Це одна з **найгірших** кімнат, у яких мені довелося знаходитися за все моє життя.”; ‘*You're a poppet when you're yourself, but not fit for firewood when you're all stiff and grumpy*’ (Fry, 2004: 146) – “Тільки просто **любчик**, коли нічого з себе не вдаєш, але тобою й коминка не розтопити, коли ти весь з себе такий холодний та сердитий.”), тому, подібно афективам, вони задіяні здебільшого у главах з оповіддю від першої особи та в прямій мові.

В якості конотативів в тексті виступають здебільшого одиниці, що належать до загальної літературно-книжної лексики (463 одиниці – 82,5%). Найчастіше при перекладі таких одиниць було використано прийом диференціації значення, під якою ми розуміємо контекстуальний вибір варіантного відповідника слова з широкою семантикою (Рецкер, 2007: 48): e.g. *Marriages have gone phut and professionally I am regarded as a joke.* (Fry, 2004: 88) – Шлюби пішли прахом, а в професії на мене дивляться як на **посміховисько**.

При перекладі загальної літературно-книжної лексики було також застосовано прийом *модуляції*, під якою ми розуміємо «заміну слова або словосполучення вихідної мови одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці» (Комиссаров, 1990: 185): e.g. *You know what devils journalists can be.* (Fry, 2004: 266) – Ти знаєш, якими **виплодками пекла** можуть бути журналісти.

Аналогічні трансформації використовувалися також при перекладі загальнолітературної розмовної лексики, що представлена у тексті в якості конотативів у кількості 46 одиниць (8,2%). Так, вдаючись до прийому диференціації значення, ми обирали з низки відповідників найбільш емоційно забарвлені лексичні одиниці: e.g. ‘*Davey, you young hound, well met,*’ said I, *heaving my corse from the car.* (Fry, 2004: 66) – “Деві, малий ти **негіднику**, рад нашій зустрічі,” сказав я, вивантажуючи свою тушу з машини.

В певних випадках застосування диференціації значення, ми обирали для загальнолітературних розмовних лексичних одиниць контекстуальні відповідники із зниженим стилістичним забарвленням: e.g. ‘*Christ almighty, what a piece of work you are.*’ (Fry, 2004: 362) – “Боже правий, ну ти й **наскуда**.” При цьому диференціація значення не тільки допомагає яскравіше відобразити емотивний компонент, закладений в конотативі в даному контексті, а й слугує засобом *компенсації*. Таким чином, навмисно використовуючи стилістично знижені відповідники для одиниць загальної літературно-книжної лексики ми компенсуємо генералізації та опущення, застосовані нами при перекладі афективів-вульгаризмів.

Помітне місце серед використаних у тексті конотативів займає *сленг*, представлений у кількості 36 одиниць (6,4%). У тих випадках, коли сленг не мав прямого еквіваленту в українській мові, було використано прийом *модуляції*. Наприклад, *It seems the popsy up on a stool next to mine read some of the off-pissedness in my face...* (Fry, 2004: 12) – Здається, лялечка, яка сиділа на сусідньому стільці, по виразу мого обличчя зрозуміла, що я **готовий вбити**

кожного у радіусі в 1000 миль.... При цьому іменник *off-pissedness* було замінено на складнопідрядне речення.

В якості конотативів у тексті також використано *оказіоналізми*, що представлені у кількості 12 одиниць (2,1%). У тих випадках, коли *оказіоналізми* неможливо адекватно передати одним словом, було вирішено вдаватися до прийому *модуляції*: e.g. *He had served his purpose by getting me invited here; the last thing I wanted was to trail about the place coping with pretentious adolescent drippery or, worse, being forced to listen to myself dole out my own dime-store apothegms.* (Fry, 2004: 65) – “Він вже виконав своє призначення, посприявши тому, щоб мене сюди запросили; останнє, чого я потребував – тягатися маєтком, витримуючи претензійне підліткове **сльозопускання** або, чого гірше, бути вимушеним слухати, як я сам ціджу власні апотеги, що ї гроша ламаного не варті.”

У решті випадків *оказіоналізми* перекладалися, головним чином, за допомогою прийому *калькування*, як у прикладі ‘*Betterness.*’ (Fry, 2004: 280) – “**Кращість.**” Аналогічно до оригінального *оказіоналізма* в перекладі до кореню прислівника порівняльного ступеня *краще* додано іменниковий суфікс *-ість*-, який, подібно до англійського суфікса *-ness*-, є характерним для утворення абстрактних відприкметникових іменників.

На відміну від афективів та конотативів, емотивні десигнати використані рівномірно як у главах з оповіддю від першої особи, так і в главах з оповіддю від третьої особи. В усіх випадках вони так чи інакше прямим чином вказують на спосіб протікання емоцій персонажів (e.g. *The expression on his face as he trailed miserably down the aisle was one of deepest woe.* (Fry, 2004: 327) – На обличчі його, поки він з нещасним виглядом волочився проходом, читалася глибока **тужба.**) або пояснюють читачеві причини їх виникнення (e.g. *It may be that I am blue-devilled because I feel guilty about abusing the Logans hospitality.*’ (Fry, 2004: 105) – Можливо, **хандра налягає на мене**, тому що я почуваюся винним за зловживання гостинністю Логанів.).

Використані в романі емотивні десигнати відносяться здебільшого до загальної літературно-книжної лексики (606 одиниць – 99%). Найпоширенішим при перекладі таких лексичних одиниць був прийом *заміни* однієї частини мови на іншу для збереження милозвучності та автентичності в українському перекладі. Наприклад, у реченні *He hasn't sworn me to silence or any such nonsense, but never having been wildly entertained by the pompous ritual of shooting, I have absolutely no intention of telling anyone else anyway.* (Fry, 2004: 87) – Він не вимагав мене поклястися мовчати або щось в цьому дусі, але, оскільки я ніколи не відчував дикого **захоплення** від помпезного ритуалу полювання, в мене все одно не було абсолютно ніякого наміру комусь про це розповідати. дієслово замінено на іменник.

Також варто зазначити, що заміна частин мови часто поєднувалась з заміною членів речення, що призводило до певного перебудування синтаксичної схеми побудови речення. Так, у прикладі *She broke off in some confusion.* (Fry, 2004: 110) – Вона раптом замовкла, **якось зніяковівши.**

сполучення *'in some confusion'*, яке у реченні виступає у ролі обставини способу дії, замінено на дієприкметниковий зворот з аналогічною функцією.

Слід зазначити, що частим при перекладі емотивних десигнатів було використання прийому диференціації значення. Це обумовлено полісемією більшості таких одиниць, а також наявністю кількох варіантних відповідників з різними відтінками значення. Так, слово *affection* в залежності від контексту може перекладатися як *прив'язаність*, *любов*, *симпатія*, *прихильність*, тому, обираючи відповідник для перекладу, ми, відповідним чином, намагалися орієнтуватися на контекст: e.g. *Cousinly affection takes strange forms.* (Fry, 2004: 135) – *Родинна прив'язаність може приймати дивні форми.* В цьому контексті більш точним відповідником ми вбачаємо саме варіант *прив'язаність*, про яку доречно казати в контексті родинних відносин. Також при перекладі емотивних десигнатів українською використано прийом *перестановки*, під якою ми розуміємо «зміну розташування (порядку слідування) мовних елементів в тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу» (Бархударов, 1975: 191). У реченні *I turned and made my way back to the corner of the lawn, greatly puzzled.* (Fry, 2004: 95) – *Сильно спантеличений, я повернувся та попрямував назад до краю галявини.* дієприкметниковий зворот переміщено на початок речення. Таким чином прийом *перестановки* допомагає зробити переклад більш милозвучним та автентичним.

Емотивні дескриптори у тексті роману С. Фрая «The Hippopotamus» виконують свою пряму функцію, тобто вказують на причину (e.g. *The smirk on his face indicated that he had either fooled the generality of my erstwhile colleagues...* (Fry, 2004: 13) – *Його зухвала посмішка вказувала на те, що він або обдурив більшість моїх давнішніх колег...*), результат (e.g. *Oliver, largely thanks to Mary Clifford's witless proscriptions earlier on, was at his most disgraceful.* (Fry, 2004: 152) – *Олівер, багато в чому завдяки дурним заборонам Мері Кліффорд, знаходився в найпаскуднішому зі своїх настроїв.*), непряму ознаку емоції (e.g. *She shrugged as if to say that she didn't believe me to be the kind of person whose taste in silver napkin rings or moral guidance coincided with her own.* (Fry, 2004: 17) – *Вона знизала плечима, немов кажучи, що на її думку, я не був тією людиною, чий вподобання до срібних кілець для серветок і моральних повчань збігалися з її власними.*). Емотивні дескриптори, частіше використані у тих главах твору, де оповідь ведеться від першої особи. Таким чином, окрім виконання прямої функції, вони також виступають в якості своєрідної мовленнєвої характеристики протагоніста (e.g. *She proffered a powdery cheek and wagged a waggish finger.* (Fry, 2004: 147) – *Вона підставила напудрену щоку та грайливо погрозила пальчиком.*).

Подібно емотивним десигнатам, більшість емотивних дескрипторів представлена загальною літературно-книжною лексикою (359 одиниць – 97,55%), переклад якої потребував використання певних перекладацьких прийомів у тих випадках, коли неможливо було лаконічно передати українською специфічний відтінок значення, закладений в англійське слово: e.g. *Oliver, largely thanks to Mary Clifford's witless proscriptions earlier on, was at*

his most disgraceful. (Fry, 2004: 152) – Олівер, багато в чому завдяки дурним заборонам Мері Кліффорд, знаходився в **найпаскуднішому зі своїх настроїв**. В цьому випадку використання додавання обумовлено необхідністю модулювати прикметник *disgraceful* з метою досягнення автентичності перекладу. В тих випадках, коли ми прагнули уникнути надлишкової інформації, не характерної для української мови, переклад емотивних дескрипторів вимагав застосування зворотного прийому опущення: e.g. *Couldn't stop the tears from falling*. (Fry, 2004: 92) – Я не зміг **стримати сліз**.

Також ми часто вдавалися до прийому *конкретизації*, під якою розуміємо «заміну слова або словосполучення вихідної мови з більш широким референційним значенням словом або словосполученням мови перекладу з більш вузьким значенням» (Бархударов, 1975: 210): e.g. *'Clara is fourteen years old and will do as she is told,' Max said sharply*. (Fry, 2004: 306) – “Кларі усього чотирнадцять років і вона буде робити так, як їй кажуть,” **відрізав** Макс. В цьому випадку замість дієслова із загальним значенням *said* було використано дієслово з більш вузьким значенням *відрізав*, яке допомагає більш лаконічно передати роздратованість персонажа.

Висновки. Виявлені під час аналізу особливостей функціонування емотивної лексики в романі Стівена Фрая «The Hippopotamus» та способів її передачі українською мовою на прикладі авторського перекладу 2093 емотивні одиниці поділено на три групи: емотиви (до яких належать афективи та конотативи), емотивні десигнати та емотивні дескриптори. Встановлено, що найчастіше у тексті зустрічаються власне емотиви – 1113 одиниць, з яких афективів – 552 одиниці, а конотативів – 561. Визначено, що афективи в тексті роману, як правило, використані для вираження емоційного стану персонажів, передачі їх суто емоційного ставлення до оточуючих їх явищ, речей або людей, а також виконують функцію мовленнєвої характеристики персонажів.

Кількісний аналіз лексичних одиниць продемонстрував, що у якості афективів в тексті найчастіше використані вульгаризми (41,4%) і вигуки (33,8%). Встановлено, що в якості конотативів найпродуктивнішими є одиниці, що належать до загальної літературно-книжної лексики (82,5%), загальнолітературної розмовної лексики (8,2%) та сленгу (6,4%). У тексті роману вони використовуються здебільшого для вираження емоційної характеристики або передачі емоційного ставлення персонажів до оточуючих їх явищ, людей та речей. Виявлено, що адекватна передача власне емотивів в українському перекладі потребувала використання таких перекладацьких трансформацій, як заміна, опущення, модуляція, калькування, диференціація значення, цілісне перетворення, генералізація, конкретизація та інших. Встановлено, що на другому місці по частотності використання стоять емотивні десигнати у кількості 612 одиниць. Визначено, що у тексті роману вони прямим чином вказують на спосіб протікання емоцій персонажів або пояснюють читачеві причини їх виникнення. Кількісний аналіз продемонстрував, що здебільшого така лексика представлена одиницями, які належать до загальної літературно-книжної лексики (99%). Виявлено, що продуктивними прийомами

при перекладі емотивних десигнатів є заміна частин мови та членів речення, диференціація значення, перестановка та цілісне перетворення. Найменш продуктивними у тексті є емотивні дескриптори, представлені у кількості 368 одиниць. Їхня функція у романі полягає в тому, що вони вказують на причину, результат, непрямую ознаку емоції, а також слугують в якості мовленнєвої характеристики протагоніста. Кількісний аналіз продемонстрував, що до цієї групи емотивної лексики у тексті належать здебільшого одиниці з загальної літературно-книжної лексики (97,55%). Всі труднощі, що постали при перекладі такої лексики було вирішено за допомогою таких трансформацій, як лексична та граматична заміна, опущення, генералізація та калькування.

Перспективи дослідження полягають у подальшому перекладі творів Стівена Фрая, більш детальному вивченні емотивної лексики як складової частини його ідіолекту та проведенні більш детального кількісного аналізу перекладацьких трансформацій, використаних під час перекладу емотивної лексики.

Список літератури

- Бабенко Л.Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке. Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1989. 184 с.
- Балли Ш. Французская стилистика. М.: «Иностранная литература», 1961. 394 с.
- Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: «Международ. отношения», 1975. 240 с.
- Виллюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. М.: Изд-во МГУ, 1976. 143 с.
- Виноградов В. В. О теории художественной речи. М.: Издательство «Высшая школа», 1971. 240 с.
- Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 459 с.
- Голуб И.Б. Стилистика современного русского языка. М.: Айрис-пресс, 2010. 448 с.
- Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). М.: Высш. шк., 1990. 253 с.
- Красавский Н.А. Семантика имен эмоций, функционирующих в разных типах текста. Язык и эмоции: сб. науч. трудов. Волгоград: Перемена, 1995. С. 14 -150.
- Кудашина В.Л. Участие эмотивной прагматики в реализации комплексной коммуникативной задачи. *Фундаментальные исследования*. 2006. №3. С. 57-58.
- Лукьянова Н.А. Экспрессивная лексика разговорного употребления: Проблемы семантики. Новосибирск: Наука, 1986. 227 с.
- Пиотровская Л.А. Эмотивность как языковая категория. Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 2. Вып. 2. 1993. С. 42.
- Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. 3-е изд., стереотип. М.: «Р. Валент», 2007. 244 с.
- Шаховский В.И. Голос эмоций в языковом круге homo sentiens. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 144 с.
- Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1987. 192 с.
- Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций: Монография. М.: Гнозис, 2008. 416 с.
- Academic.ru. URL: <https://dic.academic.ru/>
- Aitchison J. Words in the mind: an introduction to the mental lexicon. Oxford: Basil Blackwell, 1987. 158 p.
- Diller H.-J. Emotions and the Linguistics of English. Anglistentags "1991, Duesseldorf": Proceedings. Ed. by Wilhelm G. Busse, Max Niemeyer Verlag. Tibingen, 1992. P. 25-29.

Fry S. *The Hippopotamus*. London: Arrow, 2004. 416 p.

Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com>

Volek B. *Emotive Signs in Language and Semantic Functioning of Derived Nouns in Russian*. Amsterdam/Philadelphia, 1987. 270 p.

Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals (Studies in Emotions and Social Interaction)*. Cambridge University Press, 1999. 261 p.

References

Babenko, L.G. (1989). *Leksicheskiye Sredstva Oboznachenija Emotsiy v Russkom Yazyke*. Sverdlovsk: Isdatelstvo Uralskogo Universiteta.

Bally, Ch. (1961). *Traite de stylistique francaise*. Moscow: Inostrannaya literatura.

Barkhudarov, L.S. (1975). *Yazyk i Perevod (Voprosy Obshey i Chastnoy Teoriyi Perevoda)*. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniya.

Vilyunas, V.K. (1976). *Psikhologiya Emotsionalnykh Yavleniy*. Moscow: Isdatelstvo MGU.

Vinogradov, V.V. (1971). *O Teoriyi Khudozhestvennoy Rechi*. Moscow: Vysshaya shkola.

Galperin, I.R. (1958). *Ocherki o Stilistike Angliyskogo Yazyka*. Moscow: Izdatelstvo literatury na inostrannykh yazykakh.

Golub, I.B. (2010). *Stilistika Sovremennogo Russkogo Yazyka*. Moscow: Airis-press.

Komissarov, V.N. *Teoriya Perevoda (Lingvisticheskiye Aspekty)*. Moscow: Vysshaya shkola, 1990.

Krasavskiy, N.A. (1995). *Semantika Imyon Emotsiy, Funktsioniruyushikh v Raznykh Tipakh Teksta*. Volgograd: Peremena. 14 -150.

Kudashina, V.L. (2006). *Uchastiye Emotivnoy Pragmatiki v Realizatsiyi Kompleksnoy Kommunikativnoy Zadachi*. Fundamentalnye Issledovaniya. No. 3. 57-58.

Lukyanova, N.A. (1986). *Ekspressivnaya Leksika Razgovornogo Upotrebleniya: Problemy Semantiki*. Novosibirsk: Nauka.

Piotrovskaya, L.A. (1993). *Emotivnost Kak Yazykovaya Kategoriya*. Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta. Seriya 2. Vyp. 2. 42.

Retsker, Ya.I. (2007). *Teoriya Perevoda i Perevodcheskaya Praktika. Ocherki Lingvisticheskoy Teoriyi perevoda*. Moscow: R. Valent.

Shakhovskiy, V.I. (2012). *Golos Emotsiy v Yazykovom Krugе homo sentiens*. Moscow: Librokom.

Shakhovskiy, V.I. (1987). *Kategorizatsyya Emotsiy v Leksiko-semanticheskoy Sisteme Yazyka*. Voronezh: Voronezh University.

Shakhovskiy, V.I. (2008). *Lingvisticheskaya Teoriya Emotsiy*. Moscow: Gnozis, 2008.

Academic.ru. URL: <https://dic.academic.ru/>

Aitchison, J. (1987). *Words in the mind: an introduction to the mental lexicon*. Oxford: Basil Blackwell.

Diller, H.-J. (1992). *Emotions and the Linguistics of English*. Anglistentags "1991, Duesseldorf": Proceedings. Ed. by Wilhelm G. Busse, Max Niemeyer Verlag. Tibungen. 25-29.

Fry, S. (2004). *The Hippopotamus*. London: Arrow.

Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com>

Volek, B. (1987). *Emotive Signs in Language and Semantic Functioning of Derived Nouns in Russian*. Amsterdam/Philadelphia..

Wierzbicka, A. (1999). *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals (Studies in Emotions and Social Interaction)*. Cambridge University Press.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2022 року